

ΛΟΥΙΖΑ ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗ* - ΕΛΕΝΑ ΚΙΤΤΑ**

**ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΒΑΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΩΝ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ**

Ἡ Μουσειακὴ Συλλογὴ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (ΚΕΕΛ)¹ δημιουργήθηκε τὸ 1937². Τὸ ἴδιο ἔτος ἄρχισε καταγραφὴ τῶν ἀντικειμένων σὲ «Βιβλίον Εἰσαγωγῆς», ὅπου ἀναγράφεται ὁ αὐξων ἀριθμὸς, τὸ ὄνομα τοῦ καταθέτη, τὸ εἶδος τοῦ ἀντικειμένου, ὁ τόπος προέλευσης, ἡ ἡλικία του καὶ ἡ χρονολογία εἰσαγωγῆς. Ἀργότερα, τὸ 1960, προσετέθη στὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ἕνα ἀκόμη πεδίο πληροφόρησης: ὁ τρόπος ἀπόκτησης.

Οἱ πληροφορίες, ὅμως, αὐτὲς εἶναι συχνὰ ἔλλιπεις, ἀσαφεῖς ἢ ἀνύπαρκτες. Στὸ πεδίο «ὄνομα καταθέτη» ἀναγράφεται, γιὰ παράδειγμα, ὁ τίτλος τοῦ καταθέτη, ὅπως «ἀδιδασκάλισσα, λαογράφος» ἢ «γραφεὺς τοῦ Ἀρχείου, λαογράφος» ἢ «φοιτητῆς φιλολογίας» κ.ἄ. Στὸ πεδίο «εἶδος ἀντικειμένου» ἀναφέρεται ἡ ὀνομασία του, συνήθως ἡ τοπικὴ, μίᾶ στοιχειώδης περιγραφὴ καὶ συχνὰ ἡ ὕλη. Ἐνίοτε σημειώνεται καὶ ὁ ἀριθμὸς χειρογράφου τῆς λαογραφικῆς ἀποστολῆς πού σχετίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενο. Ὅταν πρόκειται γιὰ ἕνα σύνολο ἀντικειμένων, ὅπως παραδείγματος χάριν

* Ἀρχαιολόγος, ὑπεύθυνη τῆς ὀργάνωσης τῆς μουσειακῆς συλλογῆς, ἐπιστ. συνεργάτιδα τοῦ Κέντρου (ἐπὶ συμβάσει).

** Συντηρήτρια ἔργων τέχνης, ὑπεύθυνη συντήρησης, ἐπιστ. συνεργάτιδα τοῦ Κέντρου (ἐπὶ συμβάσει).

1. Ἡ ἐργασία ἔγινε μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῆς Διευθύντριας τοῦ Κέντρου κ. Αἰκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη τῆς ὁποίας ἡ οὐσιαστικὴ βοήθεια ὑπῆρξε πολύτιμη καὶ καθοριστικὴ, μὲ τὶς ὑποδείξεις καὶ τὸ συμβουλευτικὸ χαρακτῆρα τῆς.

2. Διευθυντῆς τοῦ τότε «Λαογραφικοῦ Ἀρχείου» ἦταν ὁ μετέπειτα καθηγητῆς τῆς Λαογραφίας καὶ ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Μέγας.

μιά φορεσιά που αποτελείται από 20 τεμάχια, όλα φέρουν τον ίδιο αύξοντα αριθμό και συνοδεύονται άπλως από γράμματα του αλφαβήτου (π.χ. 135α'-135στ'). Τέλος, μερικά αντικείμενα δεν είχαν ως σήμερα καταγραφεί.

Το 1995, στο πλαίσιο φροντιστηριακού μαθήματος της Λαογραφίας του Τμήματος Φιλολογίας του Παν/μίου 'Αθηνών, με πρωτοβουλία της Διευθύντριας Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη, έγινε από φοιτητές προσπάθεια καταγραφής των αντικειμένων σε δελτία αρχειοθέτησης, με αντιγραφή των στοιχείων του βιβλίου εισαγωγής, και ταξινόμηση των δελτίων κατά ένότητες ανάλογα με τη χρήση των αντικειμένων.

Το φθινόπωρο του 1996, ομάδα συντηρητών και μουσειολόγων με επικεφαλής την Διευθύντρια του Μουσείου 'Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης κ. 'Ελένη Ρωμαίου-Καρασταμάτη, επισκέφθηκε τη Συλλογή, κατέγραψε τα προβλήματα και πρότεινε την άμεση συντήρησή της.

Την άνοιξη του 1997, όταν οι συνθήκες το επέτρεψαν, τριμελής ομάδα αποτελούμενη από την Λουίζα Καραπιδάκη, αρχαιολόγο, την Κλεοπάτρα Φατούρου, μουσειολόγο και την 'Ελένη Κίττα, συντηρήτρια, ανέλαβε την συστηματική ταξινόμηση, τεκμηρίωση και αξιοποίηση της συλλογής, ώστε να καταστεί δυνατή ή έκθεση και αποθήκευσή της στους νέους χώρους του κτιρίου της οδού 'Ηπίτου, με προδιαγραφές της σύγχρονης μουσειολογίας.

Τά αντικείμενα της συλλογής, περίπου 1000 τεμάχια, προέρχονται κυρίως από δωρεές, αγορές ή λαογραφικές αποστολές των έρευνητών του ΚΕΕΛ στην 'Ελλάδα και στην Κύπρο. Τά περισσότερα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης αλλά και περίτεχνες φορεσιές, κοσμήματα, μουσικά όργανα κλπ., είναι σπάνια και όρισμένα μεγάλης πολιτιστικής αξίας. 'Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μία από τις λίγες λαογραφικές συλλογές στην 'Ελλάδα, που τά αντικείμενά τους δεν έχουν επιλεγεί για αισθητικούς και συναισθηματικούς λόγους, αλλά για καθαρά επιστημονικούς³.

'Η συγκέντρωση αντικειμένων δεν είναι ώστόσο αυτοσκοπός μιās συλλογής. 'Η διατήρηση, ή τεκμηρίωση και προβολή της είναι απαραίτητα συνακόλουθα για να εκπληρωθεί ο βασικός σκοπός, που είναι ή μελέτη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. 'Η αντίληψη των συλλογών-αποθηκών έχει πρό πολλού ξεπεραστεί⁴. 'Η έρευνα, ή έ-

3. Γεώργιος Σπυριδάκης, 'Οδηγία προς συλλογήν Λαογραφικής ύλης, 'Επετηρίς του Λαογραφικού 'Αρχείου, τόμ. ΙΓ'-ΙΔ' (1960-1961), 'Αθήναι 1962, σελ. 73-147. Βλ. γενικότερα: Πρακτικά Συνάντησης Λαογραφικών Μουσείων των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. 'Ο ρόλος των λαογραφικών μουσείων στα πλαίσια της 'Ενωμένης Εύρώπης ('Αθήνα, 1-5 'Οκτωβρίου 1992), 'Αθήνα 1994, (στο έξής: Πρακτικά μουσείων των χωρών της Εύρώπης).

4. Χριστόφορος Βαλλιάνος, Τά 'Εθνογραφικά μουσεία στην Εύρώπη. 'Η πολιτι-

νημέρωση, ή σωστή ταξινόμηση, ή δημοσίευση και βέβαια ή συντήρηση και διαφύλαξη πρέπει να είναι ο τελικός στόχος. 'Η αποθήκευση και ή έκθεση μιᾶς συλλογῆς πρέπει να εἶναι λειτουργική και με ἐπιστημονικές προδιαγραφές. 'Επίσης ή συλλογή πρέπει να συνοδεύεται ἀπό τεκμηριωτικό ὑλικό (φωτογραφικό ὑλικό, βιβλιογραφία, ἀντίστοιχα παραδείγματα, ταινίες, κασέττες ἤχου, χειρόγραφα, ὑλικό ἀπὸ ἐπιτόπιες ἔρευνες κ.ἄ.), ἔτσι ὥστε να εἶναι προσβάσιμη τόσο στὸ εὐρὸ κοινὸ ὅσο και στοὺς ἐιδικούς ἐπιστήμονες.

"Ἐνα ἀπὸ τὰ κύρια προβλήματα τῆς συλλογῆς τοῦ ΚΕΕΛ ἦταν πάντα ὁ τόπος και ὁ τρόπος φύλαξής της. 'Η ἔλλειψη κατάλληλου ἀποθηκευτικοῦ, ἐκθεσιακοῦ χώρου, ἐργαστηρίου συντήρησης σὲ συνδυασμὸ με τὴν ἀπουσία συμβούλου-μουσεολόγου και συντηρητῆ, ὀδήγησαν ἀργὰ και σταδιακὰ στὴ φθορὰ τῶν ἀντικειμένων, ἀκόμα και στὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ ὀρισμένων, κυρίως τῶν ὀργανικῶν ὑλικῶν, πού εἶναι και πιὸ εὐαίσθητα στὸ χρόνο και στὶς περιβαλλοντικὲς συνθῆκες. 'Η συλλογή στὴν πραγματικὴ ἦταν παραμελημένη. Τὰ περισσότερα ἀντικείμενα ἦταν τοποθετημένα σ' ἕνα δωμάτιο κλειστὸ συνήθως, με γυάλινους τοίχους, συχνὰ χωρὶς τοὺς κωδικούς ἀριθμούς πού τὰ συνόδευαν και κατὰ συνέπεια χωρὶς τὴν ταυτότητά τους. 'Ο χώρος, χωρὶς κλιματισμὸ και ἔξαερισμὸ, ἐκτεθειμένος στὴν ὑγρασία τὸν χειμῶνα και στὴ ζέστη τὸ καλοκαίρι, ἦταν ἰδανικὸς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μικροοργανισμῶν και ἐντόμων⁵. Μόνον ἑπτὰ ξύλινες προθήκες (τέσσερις μεγάλες και τρεῖς μικρές) και μία μεταλλικὴ ντουλάπα παρεῖχαν μερικὴ προστασία σὲ ἕνα μέρος τῆς συλλογῆς, κυρίως στὶς παραδοσιακὲς φορεσιές, στὰ μουσικὰ ὄργανα, σὲ μερικὰ ὑφαν-

στικὴ τους σημασία, ή σημερινή κατάσταση, προτάσεις γιὰ ἀναδιάρθρωση, Πρακτικὰ Α' Συνάντησης Λαογραφικῶν Μουσείων τῶν χωρῶν τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, ὁ.π., σ. 77-85. Robin Gzyhdof, Πρὸς μιὰ κοινὴ πολιτιστικὴ κληρονομία: ὁ ρόλος τῶν μουσείων σὲ μιὰν Ἐνωμένη Εὐρώπη, Πρακτικὰ Μουσείων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, σελ. 119-130, Λαογραφικὰ Μουσεία στὴν Ἑλλάδα: Μορφές - Εξέλιξη - Προοπτικές, Ἐπιστημονικὸ συμπόσιο (Ἀθήνα 1988), Ἀθήνα 1997, Conseil de l'Europe, Le Conseil de l'Europe et le patrimoine culturel, Strasbourg 1991, p. 31, D. Chevallier et I. Chiva, L' introuvable objet de la transmission, Savoir-faire et pouvoir transmettre, Actes des rencontres de Royaumont, Ministère de la Culture et de la Communication, Maison des Sciences de l'Homme, Paris, Conseil de l'Europe, σ. 1-11, du même, Des métiers qui disparaissent, Universalia, Paris 1991, σ. 313-316.

5. Πράγματι, μπαίνοντας γιὰ πρώτη φορὰ στὸν ἀποθηκευτικὸ χῶρο ἀντίκριζε κανεὶς ἕνα φυσικὸ χαλὴ σχηματισμένο ἀπὸ κουκούλια και ξυλοφάγα ἔντομα (κοινῶς σαράκι), τὰ ὅποια εἶχαν βρεῖ τροφὴ στὰ ὀργανικὰ ὑλικά τῆς συλλογῆς (παραδοσιακὰ ψωμιὰ και κουλουῦρες, ξύλινα λαογραφικὰ ἀντικείμενα, ψαθωτά, παραδοσιακὲς φορεσιές, ὑφαντὰ και κεντήματα) και ἀνενόητα συνέχιζαν τὴν ἀναπαραγωγὴ τους και κατὰ συνέπεια τὴν καταστροφικὴ τους δράση.

τά και στις διακοσμημένες κουλοῦρες. Ἡ κακή αὐτὴ κατάσταση τῶν ἀντικειμένων ἔκανε ἀναγκαία τὴν ἄμεση καὶ δραστικὴ ἐπέμβαση σὲ σωστικὰ μέτρα:

- Φωτογράφιση τοῦ χώρου καὶ τῆς μουσειακῆς συλλογῆς.
- Καθαρισμὸ τοῦ χώρου.
- Ἐπιφανειακὸ καθαρισμὸ τῶν ἀντικειμένων ἀπὸ σωματίδια σκόνης καὶ ἀκαθαρσιῶν.
- Καταμέτρηση τῶν ἀντικειμένων.
- Ταύτιση τῶν ἀντικειμένων.
- Περιγραφή τῆς ἀρχικῆς κατάστασης.
- Ταξινομήση τῶν ἀντικειμένων καθ' ὕλην.
- Προσωρινὴ ἐπέμβαση μὲ ἀντισκωριακὲς ταμπλέτες γιὰ τὴν ἐπιβράδυνση τῆς κα-
ταστροφικῆς δράσης τῶν ἐντόμων.
- Μεταφορὰ τῆς συλλογῆς (ἐκτὸς τῶν μουσικῶν ὀργάνων) στὸ νέο κτίριο τοῦ Κέν-
τρου Λαογραφίας στὴν ὁδὸ Ἡπίτου 3, γιὰ τὴ διεξαγωγή ἀπεντόμωσης⁶ μὲ ἄ-
ζωτο (N¹).

Οἱ ἐργασίες καταγραφῆς τῆς μουσειακῆς συλλογῆς συμπληρώθηκαν μὲ τὴ σύν-
ταξη καταλόγων, δελτίων, εὑρετηρίων καὶ ὑποκαταλόγων γιὰ τὴν καλύτερη καὶ ἀμε-
σότερη πρόσβαση στὰ ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς ὅπως:

- Εὑρετήριο μὲ τὴν ἀκριβῆ θέση τοῦ κάθε ἀντικειμένου, τόσο στὸ χῶρο τοῦ Κέντρου
Λαογραφίας, ὅσο καὶ στὴν ἀποθήκη τῆς ὁδοῦ Ἀρεοπαγίτου⁷.
- Εὑρετήριο μὲ τὰ ἀντικείμενα πού δὲν εἶχαν ἀριθμηθεῖ οὔτε καταγραφεῖ ποτέ.
- Σύνταξη εὑρετηρίου μὲ τοπικὲς ὀνομασίες:

Παράδειγμα:

ΠΟΔΙΑ (ΠΟΔΕΑ)

Ἄττικὴ: *καλτσουσκούτι*

Μεσόγεια: *μισοποδιά, «ποδέ με κλίντε»*

Ἠπειρος: *ξωτραχηλιά, ποδιά*

Πωγωνί: *σαγιοκοποδιά*

Θεσσαλία: *τσόχνη*

(**Καραγκούνηδες**) *πεστιμάλι («πεστιμάλ'), χρυσὴ ποδιά*

6. Τὰ μουσικὰ ὄργανα συντηροῦνται ἤδη μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια τοῦ Μουσείου Λαϊ-
κῶν Ὀργάνων ἀπὸ τὴν εἰδικὴ συντηρήτρια κ. Ἐλίζα Πολυχρονιάδου. Συντηροῦνται ἐπίσης τὰ ὑφα-
σμάτινα ἀντικείμενα ἀπὸ τὴν εἰδικὴ συντηρήτρια ὑφάσματος κ. Καλλιόπη Καβάσιλα.

7. Ὅρισμένα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς ἔχουν καταστραφεῖ ἀνεπανόρθωτα. Στὸ βιβλί-
ο εἰσαγωγῆς ὑπάρχει ἐπίσης ἡ σημείωση ὅτι μερικὰ χάθηκαν καὶ «ἐφθάρησαν» τὴν περίοδο τοῦ πο-
λέμου ἢ τῆς κατοχῆς.

Θράκη *πιτσόγκα, μισάλα*

Ἀνατολική ποδιά, ποδὲ μπάρδε, ποδὲ νουσερίσε, πόδε, πελούζι, μπρουσένια, μπροστοποδιά

Ἔβρος μεσάλες

(Σαρακατσάνοι (Θράκης) ροῦχο, παραούλα νυφική)

Σουφλί θυμιατή, χαλένια

Ἴονια νησιά *Κέρκυρα βελένια*

Κρήτη μπροστέλα, μπροτσέλα, μπροστοποδιά, μαντήλα

Μακεδονία κίσταλα

(Βλάχοι) βλαστιώτικη

(Ἀνατολική)

Σέρρες σκουτὶ

(Κεντρική)

Νάουσα πρέγατοσ'

(Δυτική) Φλώρινα φούτα, Κοζάνη φίρτα, λαζαρίνικη, μαΐσια

Πελοπόννησος μπροστέλα, πόδε, κρητική

Κορινθία κολονάτη

Πόντος *φούτα*

Στερεὰ Ἑλλάδα ξωτραχηλιά, ποδιά

Φθιώτιδα ρούχινη

Ἀταλάντη ρουχένια

Εὔβοια φέλπινη

Σύνταξη εὐρετηρίου μετὶ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τῶν ἀντικειμένων τῆς συλλογῆς.

Παράδειγμα: **ΤΕΧΝΙΚΗ - ΥΦΑΝΤΟ**: ἀπολυτό, δεξιμάτο, δίμιτο, διπλὸ πανί, κιλίμα, κλωστά, κουβαριαστά, κουσκουσελίδικο, μασουρωτά, μονὸ πανί, ξεφραδιαστά, «τὰ πολύτιμα», ρασές, σανιδωτά, σπαθωτά, στρεπτά, συρτά, τριοπατήτηρο, χυτά, «ὕφαντὰ μετὶ θηλιές» κ.λπ.

Παράδειγμα ὑποκατηγορίας στοὺς λῆμματα:

ΤΕΧΝΙΚΗ - ΥΦΑΝΤΟ - μετὶ θηλιές:

βεργωτὰ / περαστὰ μετὶ τῆς βέργα (Δυτικὴ Μακεδονία).

θηλωτὰ (Χαλκιδική).

κουσκουσελίδικα (Κρήτη).

ναρθήκια (Βυζαντινά).

σκουλωτὰ (Θράκη).

φλοκωτὰ / φλοκιστὰ (Μακεδονία, Ρουμλούκι) κ.ἄ.

Εὐρετήριο ὑφαντῶν ἀνάλογα μετὶ τοῦ διακόσμου (χρῶμα καὶ σχέδιο):

ΥΦΑΝΤΟ - ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ

Λουριαστά, λουρωτά, άραδωτά, λουράτα, ταρακλιά, χτενωτά, γεράνια, καμπωτά, κλουβωτά, καφασούδια, ψηφωτά, κουταλίδικα, δεξιμάτα, σκεμπελίδικα, ούγιαστά, κενάρια, τσοσμέδες, γκιολίδικα, άνταμωτά, νταβανωτά, σαντρατσωτά, μαρμαροδίμιτο, βυζαντινά, ξοπλιαστό, ξεβλαντι κλπ.

— Συγκέντρωση πληροφοριών για τὰ άντικείμενα από τὰ χειρόγραφα του ΚΕΕΛ. Ἡ άναζήτηση αὐτή, ἡ ὁποία τεκμηριώνει τὴ σχέση τῶν άντικειμένων με τὶς τεχνικές τους, τὸν τρόπο κατασκευῆς τους, τὴ χρήση τους, καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα με τὰ ὁποῖα συνδέονται, εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμη για τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἔθνογραφικοῦ ὕλικου.

— Βιβλιογραφικὴ ἔρευνα για τὴν τεκμηρίωση τῶν άντικειμένων τῆς συλλογῆς.

Στὴν ἀρχὴ ἔγινε ἡ ἐπιλογὴ ἐνδεικτικῆς βιβλιογραφίας κατὰ κατηγορία, ἀνὰ τεχνικὴ κ.λπ. καὶ ἀργότερα ἀρχισε ἡ συστηματικὴ ἔρευνα κατὰ μουσειακὸ εἶδος⁸.

— Δημιουργία μιᾶς στοιχειώδους μουσειολογικῆς βιβλιοθήκης⁹.

— Συστηματικὴ ἀκόμη ἔρευνα ἔγινε για τὴν ἀντιμετώπιση τῆς συντήρησης τῶν άντικειμένων καὶ ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ στὶς προβληματικὲς περιπτώσεις προχωρημένης φθορᾶς καὶ ἀποσύνθεσης τῆς συλλογῆς (ἀβγά, ψωμιά, ὀρισμένα ὑφάσματα καὶ ὑφαντά).

— Εὐρετήριο με τὰ άντικείμενα ποὺ χρειάζονται ἀέρια ἀπεντόμωση.

— Ἐρευνα στὴν ἐλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία για τὴ συντήρηση.

— Κατάλογος βιβλίων ποὺ ἀφοροῦν στὴ συντήρηση, για τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ΚΕΕΛ.

— Ἐγινε ἐπίσης μελέτη καὶ καταγραφή τῶν ἰδανικῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν¹⁰

8. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου κατὰ τὴν βιβλιογραφικὴ μας ἀναζήτηση οὐσιαστικὴ ὑπῆρξε ἡ πρόθυμη βοήθεια τοῦ ἐρευνητῆ τοῦ Κέντρου κ. Παναγιώτη Καμηλάκη.

9. Σ τ Α. Παπαδόπουλος - Μ. Εὐθυμίου, Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἔθνογραφικοῦ μουσείου, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 175-180.

10. Ράνια Τσιτσιλώνη, Ἀποθήκευση καὶ ἐκθεση ξύλινων άντικειμένων. Περιβαλλοντικὲς συνθῆκες, τρόποι καὶ ὕλικά, Πρακτικὰ Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Συντήρησης Λαογραφικῶν Ἀντικειμένων (Ἀθήνα 7-10 Νοεμβρίου 1988), Ἀθήνα 1991, (στο ἐξῆς: Πρακτικὰ Συντήρησης), σελ. 49-52, Μαρῖνα Λυκιαρδοπούλου, Προληπτικὴ συντήρηση στὰ μουσεῖα: ἔλεγχος τοῦ περιβάλλοντος, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 43-45, Νίκος Μίνωας, Φορητὰ ἔργα ζωγραφικῆς: διατήρηση καὶ προστασία, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 19-20, Στέργιος Στασινόπουλος, Δομὴ καὶ συμπεριφορὰ τοῦ ξύλου, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 31-34, Ἰωάννα Κωνσταντίνου, Συντήρηση χαρτιοῦ ἢ σωστὴ προστασία τῶν χάρτινων ἐκθεμάτων, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 63, Γεωργιάννα Μωραῖτου, Συντήρηση λαογραφικῶν κεραμεικῶν, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 71-73, Καλλιόπη Καβάσιλα, Εἰσαγω-

διατήρησης τῶν ἀρχαιακῶν καὶ μουσειακῶν ὑλικῶν τοῦ ΚΕΕΛ, πού θά στεγάσει τὸ κτίριο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας στὴν ὁδὸ Ἡπίτου 3, ὅπου σὲ συνεργασία μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα-μελετητὴ θά διαμορφωθοῦν εἰδικοὶ χώροι, πού θά πληροῦν τὶς προϋποθέσεις αὐτές.

Παράλληλα μὲ τὶς πρῶτες ἐπεμβάσεις διάσωσης τῆς συλλογῆς ἄρχισε ἡ τεκμηρίωσή της καὶ ὀλοκληρώθηκε ἡ θεματικὴ ταξινόμησή της σὲ τρεῖς κύριες κατηγορίες¹¹. Οἱ ἐνότητες πού περιλαμβάνονται εἶναι οἱ ἑξῆς:

A. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Οἱ τεχνικὲς παραγωγῆς

Οἱ τεχνικὲς μεταποίησης

Οἱ τεχνικὲς κατανομῆς

Χρήση

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Λατρεία

Ἐπικοινωνία

Κοινωνικὴ ὀργάνωση

Γ. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Μουσικὴ

Τραγούδια, παροιμίες, παραμῦθια κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ αὐτὲς τὶς κατηγορίες καὶ τὶς ὑποδιαίρεσεις τοὺς δημιουργήθηκε ἓνα δέντρο πληροφοριῶν καὶ ἐγινε σχεδιασμὸς βάσης δεδομένων στὸν Η/Υ γιὰ τὴν ψηφιακὴ ἀρχειοθέτηση τῆς συλλογῆς. Παράλληλα ἐγιναν καὶ ἄλλα ἐπιμέρους «δέντρα πληροφοριῶν» γιὰ τὴν καλύτερη λειτουργία τοῦ προγράμματος, ὅπως γιὰ τὶς ὕλες

γὴ στὴ συντήρηση τοῦ ὑφάσματος, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 75-78, ICOM, Προληπτικὴ συντήρηση στὰ μουσεῖα, ἔλεγχος τοῦ φωτισμοῦ, ἔλεγχος τοῦ κλιματισμοῦ, Ἀθήνα 1995, σελ. 16-37, Β α σ ι λ ι κ ῆ Χ α τ ζ η γ ε ω ρ γ ί ο υ, Ὁδηγὸς Προληπτικῆς Συντήρησης Φωτογραφικῶν Ἀρχείων καὶ Συλλογῶν, Ἀθήνα 1995, Γ. Ἀ λ ε ξ ί ο υ - Μ. Λ υ κ ι α ρ δ ο π ο ὑ λ ο υ, Ἡ προστασία τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς. Περιβαλλοντικὲς παράμετροι καὶ συντήρηση, Πρακτικὰ Α' Συνάντησης Μουσειολογίας (Ἀθήνα, 29-31 Ὀκτωβρίου 1984), Ἀθήνα 1987, σελ. 158-168.

11. Σ τ. Π α π α δ ὀ π ο ὑ λ ο ς, Ὁργάνωση καὶ λειτουργία ἐνὸς σύγχρονου ἐθνογραφικοῦ μουσείου, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 138-158, Ἐ λ. Ρ ω μ α ί ο υ - Κ α ρ α σ τ α μ ᾶ τ η. Συγκρότηση καὶ ὀργάνωση τῆς Λαογραφικῆς συλλογῆς, Λαογραφικά μουσεῖα καὶ συλλογές. Ὁργάνωση-Λειτουργία, Ἀθήνα 1985, σ. 29-34, Γ ι ὠ ρ γ ο ς Σ π έ η ς, Παραδοσιακὲς τέχνες καὶ ἐπαγγέλματα, Ἀθήνα 1995, Σ τ έ φ. Ἡ μ ε λ λ ο ς - Α ἰ κ. Π ο λ υ μ έ ρ ο υ - Κ α μ η λ ᾶ κ η, Παραδοσιακὸς ὑλικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (Ἐρωτηματολόγιο), ἔκδ. Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀρ. 13, Ἀθήνα 1983, Γ. Ο ἰ κ ο ν ο μ ᾶ κ η - Π α π α δ ο π ο ὑ λ ο υ, Καταγραφή Ἐθνογραφικῶν Συλλογῶν τοῦ ΠΑΙ, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 169-174.

των αντικειμένων, τις πολιτισμικές ενότητες, τη διοικητική διαίρεση τής Ελλάδος και τής Κύπρου. Παράδειγμα, στη βάση δεδομένων για τις ύλες¹²:

Α'. Όργανικές ύλες:

1. Φυτικής προέλευσης: Ξύλο, ύφασμα (βαμβάκι, λινάρι, καννάβι, σπάρτο), καλάμι, ψαθί, χαρτί.

2. Ζωικής προέλευσης: Κερί, δέρμα, ύστρακο, κόκκαλο, κέρατο, ύφασμα (μαλλί, μετάξι).

Β' Ανόργανες ύλες:

Μέταλλο, πέτρα, κεραμικό, γυαλί, γύψος.

Τέλος με βάση την έρευνα, τις καταγραφές, τις ταξινομήσεις και τις βάσεις δεδομένων σχεδιάστηκε από τους ειδικούς προγραμματιστές¹³ ένα δελτίο, σύμφωνα με το οποίο γίνεται τώρα ή ψηφιακή αρχειοθέτηση των αντικειμένων τής συλλογής. Το δελτίο αυτό περιλαμβάνει τὰ εξής πεδία:

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

Γενικές πληροφορίες

— Κωδικός δελτίου

(άφορᾶ μόνον τὸν Η/Υ).

— Εἶδος - χαρακτηρισμὸς ἀντικειμένου

Αὐτὸ τὸ πεδίο συνδέεται μετὰ τὸ δέντρο πληροφοριῶν πού περιέχει τὴ γενικὴ κατηγορία, τὴν κατηγορία, τὴν εἰδικὴν κατηγορία, τὴν ὑποκατηγορία, τὸ εἶδος καὶ τὴν

12. Καλλιόπη Καβάσιλα, Διατήρηση - Συντήρηση ὑφασμάτων, Πρακτικά Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Λαογραφικὰ μουσεῖα καὶ συλλογές. Ὀργάνωση - Λειτουργία, (Ἀθήνα 7-10 Μαΐου 1985), Ἀθήνα 1988, σελ. 37-40 (στὸ ἐξῆς Πρακτικά Λαογραφικὰ Μουσεία...), Ράνια Τσιτσιλώνη, Προστασία - Διατήρηση - Συντήρηση τοῦ ξύλου, τῆς ἰδίας. Προστασία καὶ συντήρηση τοῦ μετάλλου, σελ. 41-46, Κων. Ἀσημένιος, Προβλήματα καὶ συντήρηση τοῦ ὄργανικοῦ ὕλικου — ἰδιαιτέρως τοῦ δέρματος, Πρακτικά Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Συντήρησης Λαογραφικῶν Ἀντικειμένων (Ἀθήνα 7-10 Νοεμβρίου 1988), Ἀθήνα 1991, σελ. 59, Ἰ. Δημοπούλου - Γ. Ἡλιοπούλου, Ἀνόργανη Χημεία, Ἀθήνα 1986, σελ. 6-10, Ἐλ. Ἰωακείμογλου, Τὰ ὄργανικὰ ὕλικά στὴν τέχνη καὶ τὴν ἀρχαιολογία, Ἀθήνα 1993, σελ. 85, 90, 123. Ἰωάννης Σμιρλιῆς, Πληροφορικὰ Συστήματα Ἐθνολογικῶν Μουσείων, Βῶροι 1989.

13. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν πολὺτιμη καὶ πολὺπλευρῆ βοήθειά τους στὸν σχεδιασμὸ τῆς βάσης δεδομένων τοὺς προγραμματιστὲς τῆς Ἑταιρίας Systema Τάσο Χαρίση καὶ Μανόλη Γκοιμίση.

όνομασία τοῦ ἀντικειμένου. Δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἐλεύθερου κειμένου ἀλλὰ ἡ δυνατότητα προσθήκης νέων κόμβων¹⁴.

— Τοπικὴ ὀνομασία

Συνήθως στὰ ἀρχεῖα τοῦ ΚΕΕΛ (βιβλίου εἰσαγωγῆς καὶ χειρόγραφα) τὰ ἀντικείμενα ἔχουν καταγραφεῖ μόνον μὲ τὴν τοπικὴ τους ὀνομασία. Τὸ πεδίο αὐτὸ δίνει τὴ δυνατότητα γραφῆς περισσότερων ἀπὸ μία τοπικῶν ὀνομασιῶν.

— Ἀριθμὸς Βιβλίου Εἰσαγωγῆς

Ὁ ἀριθμὸς εἰσαγωγῆς γράφεται πάνω σὲ κάθε ἀντικείμενο. Τὰ ἀντικείμενα καταχωρήθηκαν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ βιβλίου εἰσαγωγῆς. Στὴν περίπτωση ποὺ δύο ἀντικείμενα ἔφεραν τὸν ἴδιο αὐξοῦντα ἀριθμὸ, στὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο δόθηκε νέος ἀριθμὸς. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἓνα σύνολο ἀντικειμένων ἔφερε ἓναν μόνον ἀριθμὸ εἰσαγωγῆς, ὅπως στὶς φορεσιές.

— Παλαιὸς ἀριθμὸς

Σὲ ὀρισμένα ἀντικείμενα ὑπάρχουν παλαιότεροι ἀριθμοί, ὅπως στὴν περίπτωση ποὺ φέρουν τὸν ἴδιο Α/Α, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ ἄλλες συλλογές ἢ ἐπειδὴ ὑπάρχει διπλὴ ἀρίθμηση ἐκ παραδρομῆς.

— Ἐθνολογικὴ ὁμάδα

Οἱ πολιτιστικὲς ἐνότητες ἔχουν ὀριστεῖ σὲ συνεργασία μὲ ἐρευνητὲς¹⁵ τοῦ Κέντρου καὶ εἶναι ἴδιες μὲ αὐτὲς τῶν ἄλλων βάσεων δεδομένων του.

— Αὐθεντικότητα

Γνήσιο, ἀντίγραφο, ὁμοίωμα, μικρογραφία, μακέττα κ.ἄ.

— Περιγραφή¹⁶

Τὸ κείμενο εἶναι ἐλεύθερο. Ὁ τρόπος περιγραφῆς εἶναι σύντομος, λεπτομερῆς,

14. Παράδειγμα: Γενικὴ κατηγορία: Ὑλικὸς βίος, Κατηγορία: Γεωργία, Εἰδικὴ Κατηγορία: Ἀμπελοργία, Ὑποκατηγορία: Κλάδεμα, Εἶδος: Ἐργαλεῖο, Ὀνομασία: Κλαδευτήρι.

15. Πολύτιμη, γιὰ τὴ σύνταξη αὐτοῦ τοῦ καταλόγου, ὑπῆρξε ἡ βοήθεια ὄλων τῶν ἐρευνητῶν τοῦ ΚΕΕΛ.

16. *Système Descriptif des Objets Domestiques Français*, Musée national des arts et traditions populaires, Centre d'ethnologie française, éditions des Musées Nationaux, Paris 1977, *Typologies du vêtement et du couvre-chef. Matières, morphologie, décor. Aspects culturels*, Editions des Musées Nationaux, Paris 1988, *Nicole de Reynies, Le mobilier domestique, vocabulaire typologique, principes d'analyse scientifique*, Paris 1967.

ἀκριβής, με συγκεκριμένη σειρά και με αποφυγή επανάληψης τῶν στοιχείων που ἀναφέρονται σὲ ἄλλο πεδίο, ὅπως τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος κλπ¹⁷.

Κ α τ α σ κ ε υ ῆ

— Τόπος

Τὸ πεδίο αὐτὸ συνδέεται με τὴ βάση δεδομένων τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτη. Οἱ πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, εἴτε ἀπὸ τὸ βιβλίο εἰσαγωγῆς, εἴτε ἀπὸ διάφορες δημοσιεύσεις.

— Χρόνος

— Διαστάσεις ("Υψος, μήκος, πλάτος)

— Βάρος

— Τεχνικὴ

— Τεχνίτης

— Ὑλῆ

Χ ρ ῆ σ η

— Τόπος

— Χρόνος

— Λειτουργία

— Νέα χρῆση

Σημειώνονται οἱ πολλαπλὲς χρήσεις τοῦ ἀντικειμένου, καθὼς και οἱ ἐπάλληλες χρήσεις του [Παράδειγμα: ἡ τσαμπουσιά, Λ/Α 785, εἶναι μουσικὸ ὄργανο ἀλλὰ συγχρόνως δοχεῖο μεταφορᾶς καὶ μέτρησης].

Ἐ π ό κ τ η σ η

— Τόπος

— Χρόνος

— Τρόπος ἀπόκτησης

Τὰ ἀντικείμενα προέρχονται ἀπὸ δωρεὰ ἢ ἀγορὰ καὶ σπάνια ἀπὸ παρακαταθήκη.

— Δωρητῆς ἢ πωλητῆς

Παράλληλα μπορεῖ νὰ προστεθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μεσολαβητῆ γιὰ τὴν ἀγορὰ ἢ τὴν δωρεὰ, ποὺ συνήθως πρόκειται γιὰ τὸν ἐρευνητῆ.

— Ἀξία / Ἀριθμὸς παραστατικοῦ

17. L'Art Populaire à travers quelques ouvrages, Société des Amis de la Bibliothèque Forney, Paris 1980, 59pp. (Catalogue d'ouvrages traitant de l'art populaire par pays, réalisé par la société des amis de la bibliothèque Forney et la société d'encouragement aux métiers d'art).

Έρευνα

— Έρευνήτης / Χρόνος έρευνας / Είδος έρευνας

Συνήθως τὰ αντικείμενα προέρχονται από αποστολές τῶν έρευνητῶν τοῦ Κέντρου καί εἶναι γνωστός ὁ χρόνος τῆς έρευνας καί τὸ εἶδος.

— Συλλέκτης

— Πληροφοριοδότης

Στὰ χειρόγραφα ἀναφέρεται συχνά τὸ ὄνομα τοῦ πληροφοριοδότη καί ἡ ιδιότητά του, π.χ. ὁ τάδε... παπὰς τοῦ χωριοῦ... τὸ έτος... ἡλικία...

— Συντάκτης

— Χρόνος σύνταξης

Τεχνικό δελτίο

— **Φωτογραφία**

Ἡ βάση δεδομένων τῆς μουσειακῆς συλλογῆς θὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ψηφιακὴ ἀρχειοθέτηση τοῦ φωτογραφικοῦ ἀρχείου¹⁸. Ἐνα ἀντικείμενο δὲν θὰ συνοδεύεται μόνον ἀπὸ τὶς φωτογραφίες του (διάφορες ὄψεις, λεπτομέρειες κ.λπ.), ἀλλὰ ἀπὸ ἀπεικονίσεις ἐθίμων, τελετουργιῶν καθὼς καί τοῦ τρόπου χρήσης του.

— Θῆκες ἡχου, ταινίας, video, σχεδίου, διαφανειῶν, ἀρνητικῶν.

Ἀναλυτικὰ στοιχεῖα στὴ βάση δεδομένων τοῦ φωτογραφικοῦ ἀρχείου.

Φάκελοι

— **Φάκελος συντήρησης**

Παραπομπὴ σὲ ἀντίστοιχο ἀναλυτικὸ δελτίο συντήρησης.

— **Τεχνικός φάκελος**

Ἀφορᾷ τὰ ὀπτικοακουστικὰ μέσα πού συνοδεύουν τὴν ἀρχειοθέτηση.

Θέση

— **Τοποθεσία**

Δηλώνεται ἡ ἀκριβῆς θέση τοῦ ἀντικειμένου, ἐκθεσιακὸς χώρος (αἴθουσα, προθήκη), ἀποθήκη (ἐρμάριο), ἐργαστήριο συντήρησης.

Υπόλοιπα

— Παρατηρήσεις

— Ἐκθέσεις

— **Βιβλιογραφία**

18. Μετὰ τὴν πρώτη ταξινόμηση τῶν ἀντικειμένων ἡ δημιουργία ἑνὸς ὀργανωμένου φωτογραφικοῦ ἀρχείου ἄρχισε νὰ γίνεται ἀπαραίτητη καί τὸ ἕνα μέλος τῆς τριμελοῦς ὁμάδας (ἡ μουσειολόγος Κλεοπάτρα Φατούρου) ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴ δημιουργία του.

Τὰ δελτία αυτά, θὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὶς ὑπόλοιπες βάσεις δεδομένων τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, μὲ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὸν ὕλικό βίο, τὰ παραμῦθια, τὴ μουσικὴ καὶ τὰ τραγούδια, τὰ χειρόγραφα, τὰ αἰνίγματα, τὸ φωτογραφικὸ ἀρχεῖο, τὴ βιβλιοθήκη, τὴν εἰκόνα (video), τὸν ἦχο κ.ἄ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀξιοποιεῖται τὸ ἀρχεῖο ὕλικό τοῦ ΚΕΕΛ, οἱ πληροφορίες κάθε δελτίου πολλαπλασιάζονται καὶ τὸ ἀντικείμενο ἀποκτᾷ τὴ μέγιστη σημασία του καὶ τὴν ἀξία του στὸ χῶρο τῆς ἔρευνας.

Μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς διαδικασίας τῆς ψηφιακῆς ἀρχειοθέτησης τῆς συλλογῆς, μέσα ἀπὸ ἔρευνα, τεκμηρίωση καὶ ἐθνολογικὴ μεθοδολογία¹⁹, ἡ πολύμορφη καὶ ἰδιότυπη αὐτὴ μουσειακὴ συλλογὴ ἀξιοποιεῖται καὶ θὰ ἀποτελέσει μίαν ἐκθεση-πάρτημα τοῦ Κέντρου, ἕνα ζωντανὸ πόλο ἑλξης στὴν ἐρευνητικὴ ἐργασία του.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν προγραμματισμένων ἐργασιῶν, τόσο τὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα, ὅσο καὶ οἱ περιοδικὲς ἐκθέσεις θὰ μποροῦν νὰ γίνουν πραγματικότητα.

Ὁ βασικὸς στόχος εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση τῆς τεκμηρίωσης τῶν ἀντικειμένων, ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς συλλογῆς μὲ ἄλλα ἀντικείμενα ἢ ἄλλο ὕλικό τεκμηρίωσης, ἡ σωστὴ ἐκθεση στὸ νέο χῶρο τοῦ Κέντρου καὶ ἡ ἐκδοση ἐνὸς ἀναλυτικοῦ ἐπιστημονικοῦ καταλόγου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ γίνῃ ἐμφανὴς ἡ συμβολὴ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ στὴ διάσωση ἐθνογραφικῶν ἀντικειμένων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

19. Ἐγχειρίδιο γιὰ τὴν τεκμηρίωση τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν 1998, (ἸΑθῆνα 1998), ἐκδ. Ἑλληνικοῦ τμήματος Διεθνοῦς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) σελ. 1-39.